

บทที่ ๔

สรุปและขอเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง "บทบาทและฐานะสตรีในมหากาพย์" ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับสตรีดังนี้ คือ

แบ่งสตรีในมหากาพย์แยกตามลักษณะแห่งพฤติกรรมและบทบาทได้ ๕ ประเภท คือ ประเภทที่ ๑ ไค้แก่ธรรมชาติ นามธรรม หรืออาการนามที่ก่อกำเนิดขึ้นให้เป็นเทวี และสตรี เช่น การสมมุติแม่น้ำ พันดิน ห่วงอวกาศ ให้เป็นเทวีที่ศักดิ์สิทธิ์ สมมุติความดี ความชั่ว ระเบียบแบบแผนให้เป็นสตรี ประเภทที่ ๒ ไค้แก่เทวีผู้เป็นชายาของเทวะ และเทพธิดา เทวีประเภทที่ ๒ นี้ บางองค์มีความสำคัญเทียบเท่าเทวะหรืออาจจะเหนือกว่าเทวะบางองค์ เทวีองค์ที่มีบทบาทเห็นได้ชัดว่าสำคัญยิ่งคือ พระอุมา หรือหิรัญคา หรือปารวตีชายาแห่งพระศิวะ และพระลักษมี ชายาแห่งพระวิษณุ แต่ชายาของเทพบางองค์ก็มีฐานะต่ำไค้แก่ พระศิวะ หรืออินทราณี ชายาของพระอินทร์นั้น ในมหากาพย์พบข้อมูลว่า ท้าวหนุชงค์ดาของท้าวปุรุวัสดูเป็นกษัตริย์องค์ที่สองแห่งจันทวงศ์ เคยออกติดตามพระศิวะเพื่อหวังเอาเป็นชายา และไม่มีหลักฐานว่ามีผู้กราบไหว้บูชาพระศิวะ ดังเช่นกราบไหว้บูชาพระอุมาและพระลักษมีเลย ประเภทที่ ๓ ไค้แก่อนางอัปสร คือนางที่วิสมมุติขึ้น โดยเน้นให้เห็นถึงความงาม และเล่ห์เหลี่ยมมารยาของสตรี นางอัปสรทุกคนจะมีความงามเป็นเลิศ และมักจะถูกส่งไปหลงมายั่ววุ่นบุรุษ นักบวช ในเมืองมนุษย์เสมอ ครั้นคลอลูกออกมา นางอัปสรจะไม่รับผิดชอบแต่อย่างใด นางจะคลอลูกทิ้งไว้ตามริมแม่น้ำ หรือทิ้งไว้กับผู้อื่นบิดา แล้วนางก็กลับที่อยู่ในสวรรค์ นางอัปสรจึงถูกประนามว่าเป็นหญิงที่ไร้ความเมตตาสงสาร และไร้ความอาย ประเภทที่ ๔ ไค้แก่สตรีที่ให้อำเนิดสัตว์ พืช และที่เป็นลูกเมียของสัตว์ เช่น นางกาลีให้อำเนิดคนกกา นางเศยณีให้อำเนิด

เหยี่ยว นกแร้ง และไก่ตัวผู้ นางอนลาให้กำเนิดผลไม้ และต้นไม้เจ็ดชนิด ส่วนนางคุณเกศีแต่งงานกับนาค นางกุมารีแต่งงานกับพญางู ประเภทที่ ๕ ไค้แก่สตรีที่เป็นมนุษย์ ซึ่งมีเรื่องราวให้ผู้วิจัยได้ศึกษาจัดเป็น ๗ ฐานะ ดังนี้

๑. ฐานะลูก สตรีในมหากาพย์หลายคนเป็นลูกที่อาภัพ เนื่องจากมารดาทอดทิ้ง นางจึงต้องเป็นลูกของคนอื่น ลูกหญิงมีสิทธิ์ในการพูด การศึกษา และการเลือกคู่ครองพอสมควร

๒. ฐานะคนรัก บุรุษกับสตรีอาจจะรักกันได้ โดยที่ทั้งสองฝ่ายไม่เคยเห็นกันมาก่อน สตรีบางคนมีความสวยยิ่งจนทำให้ชายหลงในรูปโฉม ครั้นหญิงคนรักยังมีปลงใจควย ฝ่ายชายถึงกับสิ้นสติ สตรีจะไม่ตอบรับรักชายก่อน จนกว่าบิดาของนางจะอนุญาต

๓. ฐานะภรรยา ในมหากาพย์เน้นให้เห็นว่า ภรรยาที่มีความสำคัญไม่น้อยทีเดียว กวียกย่องว่า ภรรยาเป็นทรัพย์ที่มีค่ายิ่ง นางเป็นครึ่งหนึ่งของสามี ยามสามีเจ็บป่วยไม่มีใคร เป็นที่พึ่งที่ระลึกได้เท่าภรรยา ฯลฯ ฝ่ายภรรยาจะยกย่องเทิดทูนสามีว่าเป็นเพื่อก็คสำคัญที่สุดของนาง ภรรยาอุปถัมภ์ความซื่อสัตย์ จงรักภักดี อดทน และขยันหมั่นเพียร นางจะไม่นั่ง นอน อาน้ำ บริโภคอาหารก่อนสามี ภรรยาหมั่นทำความสะอาดภายในบ้านมิให้สกปรก นอกจากนี้ภรรยาจะต้องพยายามให้มีบุตร

๔. ฐานะสะใภ้ เมื่อสตรีแต่งงานแล้ว นางต้องไปอยู่กับครอบครัวของฝ่ายสามี ลูกสะใภ้หมั่นปฏิบัติรับใช้บิดามารดาของสามีอย่างดีที่สุดควย เมื่อสามีสิ้นชีวิตญาติฝ่ายสามีเป็นคู่ดูแลภรรยา (หญิงม่าย) คนนั้น ซึ่งนางจะต้องกระทำตนให้เป็นสะใภ้ที่ดี

๕. ฐานะมารดา ใ้รับยกย่องว่าเป็นฐานะที่สูงที่สุด ไม่มีผู้ใดเท่าเทียมได้ มารดาจึงมีนามว่า ธาตรี ชนนี้ อัมพา และวีรสตรี เมื่อบิดาสิ้นชีพ ลูกชายเป็นผู้อุปการะมารดา

๖. ฐานะที่นับว่าสตรีที่มีบทบาทในฐานะที่ ในมหากาพย์มีน้อยมาก มีบางคนที่ต้องเป็นคู่กับชายอื่นเพราะความกลัวหรือความจำเป็นบังคับเท่านั้น ถ้าหากแม่เป็นคู่กับชายอื่น ลูกชายสามารถฆ่าแม่ตามคำสั่งของพ่อได้

๗. ฐานะผู้บำเพ็ญพรต สตรีในมหากาพย์มีลักษณะนิสัยกล้าหาญเด็ดเดี่ยว อดทน นางมีความสามารถในการบำเพ็ญพรตเพียงบุรุษทั้งหลาย จนกระทั่งนางได้รับสิ่งที่มีนัยปรารถนาสมความตั้งใจ

ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ เป็นผลของการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทและฐานะสตรีในมหากาพย์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมมุขมหากาพย์ของอินเดียเท่านั้น ผู้วิจัยยังพบว่า มีเรื่องของสตรีในมหากาพย์พ้องกับสตรีในคัมภีร์พระเวทและคัมภีร์ปุราณะควย เช่น เรื่องนางอหิติ นางสรส์วตี นางปฤถวี นางศกุนตลา เป็นต้น และมีรายละเอียดมากพอสมควร จึงน่าจะมีการศึกษาวิจัยเรื่องราวของสตรีในคัมภีร์พระเวท และคัมภีร์ปุราณะควยอีกทางหนึ่ง อันจะช่วยให้ได้แนวคิด เพื่อนำมาเปรียบเทียบ และทำให้ได้สาระสำคัญเกี่ยวกับสตรีในวรรณคดีสันสกฤตกว้างขวางยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย